ÎNCEPUTURILE LUI LUCIAN BLAGA ȘI CONSTANTIN NOICA, SUB SEMNUL UNOR APROPIERI

ANCA SÎRGHIE

Scriitoare

sirghieanca@yahoo.com

Title: „Lucian Blaga and Constantin Noica's beginnings under the sign of elective approaches”

Abstract: Since he was a high school student in Bucharest, Constantin Noica was fascinated by Lucian Blaga's philosophical, poetical, and dramaturgical evolution. Between the Two World Wars in Romania only few people managed to understand the expressionist vision in Lucian Blaga's theater. More notable is the precise intuition with which the young Constantin Noica noticed the extraordinary value of *Master Manole*, which was played both in Romania and in Switzerland. Later on, this was considered to be Lucian Blaga's most outstanding dramatic play. In the decades to come, Professor and Academician Lucian Blaga kept Constantin Noica in a high esteem.

Keywords: *debut; different articles in the interwar press; poetry; theater; Romanian destiny;*

Spirit viu, așa cum l-am cunoscut nemijlocit în ultimii șapte ani de viață într-o prietenie intelectuală de rară frumusețe, filosoful Constantin Noica iniția mereu ceva, așa cum, de altfel, el însuși afirmase: „Aș face ctitorii cu nemiluită”. Axa valorică a proiectelor lui privind literatura română avea drept coloane de lumină pe Mihai Eminescu și pe Lucian Blaga. Ce soartă au avut manuscrisele eminesciene la Sibiu? Iată o poveste cu totul nefericită a unor eforturi eșuate antum, dar cu happy-end în posteritatea filosofului, când academicianul Eugen Simion i-a îndeplinit promisiunea făcută în 1984 la Sibiu, în prezența lui Mircea Ivănescu, Vasile Avram și a altor scriitori sau profesori chiar la mine în casă. Celălalt pilon de platină al literaturii noastre, Lucian Blaga, printr-o rară intuiție a valorii, a stârnit de la primele volume tipărite admirația liceanului Noica, a studentului și a filosofului-publicist de mai târziu.

Opera blagiană în articolele debutantului Constantin Noica

Constantin Noica începe gimnaziul în București. În perioada 1924-1928 urmează Liceul „Spiru Haret”, unde îl are profesor de matematică pe Dan Barbilian. În vremea liceului se configurează clar domeniul său de studiu, filosofia. Chiar în pofida încercărilor la care îl supune profesorul de profil, Dinu Noica nu renunță la această cercetare pasionată. Amintirile colegului său, Arșavir Acterian, ni se

par edificatoare: „Profesorul Ioanițescu – ori de câte ori îl asculta pe C. Noica – îi puna întrebări dificile, la care răspunsurile erau mai mult decât edificatoare. La sfârșitul anului școlar, profesorul, înciudat de știința elevului, i-a spus totuși că degeaba face pe atotștiutorul că habar n-are de filosofie, la care C. Noica a răspuns că va avea timp destul să învețe. Și într-adevăr s-a ținut de cuvânt, ajungând marele filosof ce s-a dovedit a fi.”¹ Zadarnice au fost palmele pe care acel profesor i le-a dat când elevul Noica a refuzat să copieze literă cu literă manualul de logică al lui Titu Maiorescu, cum fără efectul scontat a fost și opinia dezvăluită public despre știința acumulată de ucenicul său în ale filosofiei. Este o dovadă că și o asemenea reacție negativă poate deveni uneori stimulatoare. Aceasta se întâmplă atunci și numai atunci când caracterul elevului este puternic și proiectul său de viitor bine stabilit.

Din amintirile altui coleg, celebru mai târziu mai ales ca brâncușiolog, Barbu Brezianu,² se desprind nu numai numele unor viitoare personalități ale culturii române și universale formate în același liceu, precum Mircea Eliade, Haig Acterian, Valeriu Papahagi, Grigore Moisil, Alexandru și George Ciorănescu, Alexandru Elian, Cuti Djuvara, Corneliu Axinte, N. Steinhardt, Marcel Avramescu, ci și rolul pe care Dinu Noica l-a avut în redactarea revistei școlare *Vlăstarul*, aflată la început în responsabilitatea lui Mircea Eliade. Ca licean, Noica debutează în această revistă, în 1927, cu eseuri care au fost publicate mai târziu în volumul *Mathesis sau bucuriile simple* (1934). După absolvirea lui Eliade, publicația are un moment de stagnare, ceea ce îl determină pe directorul liceului, Dimitrie Focșa, să-i încredințeze elevului Noica rolul de redactor responsabil. El a avut inițiativa de a lărgi cercul colaboratorilor cu semnăturile unor absolvenți, așa cum erau Mircea Eliade, Alexandru Ciorănescu sau Valeriu Papahagi, precum și ale colegilor de la alte licee, între care Eugen Ionescu de la „Sf. Sava” ori Octavian Șuluțiu de la Liceul „Mihai Viteazul” din București. Noica are conștiința apartenenței la noua generație, care avea ceva de spus. Semnează „Prologul revistei”, care ia turnura unui program de generație: „...venim aici, cu toții, precum e și firesc/să-ncuviințăm din cuget, din inimi și din palme./ Sfioși noi, de pe scenă, iar voi cu chipuri calme,/ ne-am adunat la praznic de răs și veselie,/ să ne-ospătăm aleanul și voia. Cine știe...” “Acum apare *Revista Literară* a Liceului Sf. Sava.”³ În eseu „Cei de mâine” se răzvrătește împotriva vechiului: ”Noi vrem tot! Tot ce ați pierdut voi! Tot ce n-ați câștigat voi! Faceți-ne loc! Pornim noi, cei de mâine. N-avem loc pe drum? Îl depășim. Peste miriști și peste ogoare, peste câmpii și peste lanuri – armata noastră se răsfrânge în unde de chiot și de biruință. Ce v-ați oprit locului să ne priviți mirați și interogativi, bătrânilor? Avântul nostru n-are vad și cruciada

¹ Arșavir Acterian, „Un coleg de liceu despre Constantin Noica”, în *Modelul Cultural Noica*, vol. IV, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2019, p. 97.

² Barbu Brezianu, „Juvenilul Noica”, în *Modelul cultural Noica*, vol. IV, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2019, p. 146-162.

³ *Revista Literară* a Liceului Sf. Sava apărea lunar, astfel că în februarie 1928 a fost publicat nr. 8 din anul 1 al ei.

noastră n-are nume.”⁴ Cu riscul de a deveni ireverențios față de înaintași, etichetați ca „bătrâni”, el exprimă irepresibilul avânt al generației sale.

O poezie intitulată „Mă închin”, cu aplecare spre religia care era predată atât de substanțial în școlile timpului, sfârșește arghezian: „Din cripta proaspătă m-am ridicat/ spre Tine, flămânzit și încruntat;/ Te-am căutat în veacuri și în stâncă,/ cerșeam o dâră și cerșeam stigmat/ spre care-am frânt nădejdea mea adâncă:/ dar brațul meu nu Te-a îmbrățișat. / Ieri, închinarea nu-nflorise încă./ Azi, din răzorul slovelor bătrâne/ un mugur îți surâde alb, Stăpâne.” Poezia „Înviere”, dedicată colegului poet Radu Sighireanu, este o meditație pe temă religioasă ca și versurile din *Pustnic*, bazate pe motivul crucii de lemn ”cu urme de cuie și cui de îndemn”. Nimic nefiresc, din moment ce aceeași atmosferă religioasă a școlii influențase și debutul lui Lucian Blaga sau pe al lui Radu Stanca, ca să mă refer numai la aceste exemple.

Era perioada pământului reavăn ce absorbea sevele, când Noica dedică o poezie și lui L. Blaga și este încântat de piesa *Meșterul Manole*. Ea se rânduise în creația blagiană după *Zamolxe* (1921), *Tulburarea apelor* (1923), având să fie urmată de *Cruciada copiilor* în 1930 și altele. În poezia intitulată *Meșterul Manole*, purtând dedicație lui Lucian Blaga, regăsim nevoia adolescentului de a defini conștiința identitară a generației sale: „În jurul nostru, palid se asfințește-o lume/ de născociri sihastre sau izbucniri din toți,/zvâcnind, spre luminițe întunecate-n brume/ ca un popor de fluturi cucernici și netoți/...când șapte ani de cântec s-au prăfuit cucernic,/ am înțeles durerea și am durat puternic,/ cu jertfă de cenușă, zidire funerară./ Iar astăzi, peste veacuri, cuvinte de asfalt/ cresc, din cenușa noastră – dormind într-altă țară,/ca pașii făptuirii – din luturi spre înalt.”⁵ În publicistica primilor ani ai lui Noica, numele tânărului Blaga revine la fel de des ca al lui Eminescu și al lui Lovinescu. Cu spirit revendicard, studentul de 20 de ani Noica formula în articolul „În loc de necrolog”, ideea că Lucian Blaga trebuie așezat în fruntea noii generații de poeți moderni, alături de Ion Barbu și Tudor Arghezi, ei fiind opuși câtorva „veterani ai Războiului de la 1877, oameni venerabili de altfel, dar care se ridiculizează singuri atunci când se exhibă în piața literară”⁶. În publicația *Vremea*, al cărei colaborator era, Noica salută articolul ce sintetizează în întreaga pagină literară opiniile unor personalități ale domeniului, respectiv Ion Barbu, Emanoil Bucuța și Ion Pillat, subliniind cu convingere “fenomenul de înaltă semnificație artistică Lucian Blaga”⁷. Comentatorul semnalează îndeosebi recenta apariție *Lauda somnului*, asupra căreia revine, de altfel, în numerele următoare. Mai mult, el nu tolerează atitudinea lui Nichifor Crainic care în *Rampa*

⁴ C. Noica, *Cei de mâine*, în *Vlăstarul*, an IV, nr.3, ianuarie 1928, p.5. Reprodus în vol. *Semnele Minervei. Publicistică I*. Editura Humanitas, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, 1994, p. 25.

⁵ C. Noica, „Meșterul Manole”, *Vlăstarul*, an IV, nr.7-8, mai-iunie, 1928, p. 2. Reprodus în vol. *Semnul Minervei. Publicistică I*. Editura Humanitas, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, 1994, p.42.

⁶ C.Noica, „În loc de necrolog”, *Vremea*, an II, nr.48, 24 ianuarie 1929, p. 2, reprodus în vol. *Semnele Minervei, Publicistica I, 1927-1929*, Ediție îngrijită de Marin Diaconu, Editura Humanitas, București, 1994, p.87.

⁷ C. Noica, „Notații I”, *Vremea*, an II, nr.53, 28 februarie 1929, p. 2, reprodus în vol. *cit.*, p. 148.

dovedea că „s-a supărat mai zilele trecute că Lucian Blaga este înțeles și de alții”⁸. Cu un verb acid, el delimitează valoric autorii de poezie ai epocii lui, siguranță axiologică ce ne uimește astăzi, mai ales că tânărul de 20 de ani îl descalifică pe reputatul Nicolae Iorga, cel care-l apreciasse pe Nichifor Crainic drept „singurul reprezentant autorizat și merituos al poeziei moderne”. Noica nu ezită să-i așeze energic înaintea autorului *Darurilor pământului*, volum ajuns la a 3-a ediție, dar păgubos prin „zbuciumul retoric și inexpressiv” (explicarea deprecierii sale va face obiectul altei intervenții în presă⁹), pe T. Arghezi și pe L. Blaga. Posteritatea i-a dat perfectă dreptate lui Noica în această evaluare în care N. Iorga „nu mai putea fi azi: mentorul poeziei românești... astăzi se poate constata că alegerea d-sale a fost nefericită. Regretăm pentru d-sa și pentru cei care l-au crezut.”¹⁰ Discreditarea lui Iorga drept critic literar este categorică, întocmai superlativelor acordate lui Blaga. Astfel, despre drama expresionistă *Meșterul Manole* tânărul Noica afirmă că este „poema dramatică de înaltă factură a lui Lucian Blaga”¹¹. Dar tocmai noutatea viitorului spectacol va fi un impediment greu de trecut atât pentru actori cât și pentru public, căci în perioada interbelică dramaturgia românească era „un teatru cu punțile tăiate”.

Din ctitoririle scenei românești

Premiera de la Teatrul Național din capitală cu spectacolul *Meșterul Manole* nu era cel dintâi început. „Pârğa ștenii naționale cu drept voă să cuvine ;/ Suvenir ca să vă fie a junețelor sânine./ Picătura, deși mică, ce pi-o stâncă picurează,/ Face râului o cale care după ea urmează”, afirma Gheorghe Asachi la ceas sărbătoresc în 1816 la premiera cu *Mirtil și Chloe* de la Iași. Tot astfel premiera *Hecubei* din 1819 la București îi stârnea lui Iancu Văcărescu entuziasmul patriotic materializat în versurile: „V-am dat teatrul, vi-l păziți ca pe-un lăcaș de muze/ Cu el curând veți fi vestiți prin vești departe duse.” Iată că după mai bine de un secol, în 1929, regizorul Soare Z. Soare prezintă publicului bucureștean *Meșterul Manole* de L. Blaga. Drumul a fost lung de la momentul 1864, când Teatrul cel Mare devine prin decretul primului ministru M. Kogălniceanu o instituție națională subvenționată de stat, una în care se pun în scenă piesele lui V. Alecsandri, ale lui I. L. Caragiale, Al. Davilla, B. Șt. Delavrancea, unde se joacă și *Hamlet* de Shakespeare timp de 17 ani continuu. Aici debutează noi dramaturgi: V. I. Popa cu *Ciuta*, este pusă în scenă piesa *Omul cu mârțoaga* de G. Ciprian, având în distribuție pe G. Calboreanu, I. Sârbul, Ion Brezeanu și Sonia Cluceru. Va urma în 1932 premiera comediei *Titanic vals* de T. Mușatescu, având în distribuție pe G. Calboreanu, I. Finteșteanu, Sonia Cluceru etc. G. M. Zamfirescu debutează cu *Idolul și Ion Anapoda*, când actorii Ion Manolescu și George Ciprian interpretează alternativ rolul lui Richard al III-lea. Se fac experimente, ca cel al teatrologului Ion Marin Sadoveanu, care în 1931

⁸ C. Noica, la rubrica *Semnele Minervei*, Note în *Ultima oră*, an I, nr.55, 3 martie 1929, p. 2, reprodus în *vol.cit.*, p. 161.

⁹ Vezi C. Noica, „*Darurile pământului* de Nichifor Crainic”, în *Vremea*, la rubrica „Recenzii”, an II, nr.54, 7 martie, 1929, p. 2, reprodus în *vol. cit.*, p. 168.

¹⁰ C. Noica, „Notații (II)”, *Vremea*, an II, nr.54, 7 martie, 1929, p. 2, reprodus în *vol.cit.*, p. 162.

¹¹ *Ibidem*, p. 162.

a ținut o serie de conferințe experimentale bazate pe fragmente de text sau cel al lui Camil Petrescu, director al Teatrului Național, unde inaugurează în 1939 o școală de regie experimentală, acum punându-se în scenă Îngerul a vestit pe Maria de Paul Claudel, în regia lui Ion Sava, cu actorul Emil Botta. În 1940 G. Ciprian avea succes cu piesa *Capul de rățoi*, iar între anii 1941 și 1944 sub directoratul lui Liviu Rebreanu, actorul George Vraca interpretează în spectacolul *Din jale se intrupează Electra* de Eugene O'Neill 3 roluri la vârste diferite. O performanță a fost și interpretarea rolului lui Hamlet din spectacolul cu tragedia shakespeareiană succesiv de către 3 actori, respectiv Valeriu Valentinean, George Vraca și George Calboreanu, în ceea ce s-a numit „Bătălia celor 3 Hamleți”.

Premiera capodoperei blagiene „Meșterul Manole” în publicistica lui Noica

Acest scurt excurs prin ctitoririle scenei românești, care au marcat și istoria Teatrului Național din București, poate explica precauția cu care C. Noica anunță viitoarea premieră cu spectacolul *Meșterul Manole*, pe textul lui Lucian Blaga, eveniment scenic desfășurat în 5 aprilie 1929, dar „un eventual insucces, indiferent de pricini, al acestei inițiative de disciplină modernistă va compromite, încă pentru mulți ani, o literatură care, pentru a exista, nu a pătruns destul de adânc în spiritul public.” Importanța crucială a spectacolului blagian, de o noutate care face imprevizibilă reacția publicului, evidențiază prin contrast starea deplorabilă a nivelului de percepere caracteristic anilor '30 din secolul trecut: „Și vom continua să asistăm la spectacole cu rânced unt sentimental sau cu săracă țesătură de intrigă boulevardieră”¹². De altfel, în revista *Viața literară* tânărul Noica citește articolul *Teatrul de extaz al lui Lucian Blaga* și acceptă observația lui Emil Riegler-Dinu, care „dovedește o puternică înțelegere” atunci când afirmă: „În *Meșterul Manole* personagiile nu se uită unul la altul. Sunt în întuneric. Toate au privirile îndreptate în sus, în transcendență, de mișcări șerpuitoare din umbră în lumină, ca în tablourile lui Greco.”¹³

Nu lipsește la Noica nici un anume scepticism al comentariului în fața perspectivei pe care i-o dădea piesei *Meșterul Manole*, „această aleasă bucată a tezaurului românesc”, care la București nu a avut succes de public, deși a fost apreciată de presă și de elita intelectuală. Noica anunță punerea acelui text blagian în scenă la Teatrul Municipal din Berna, în traducerea scriitorului elvețian Hugo Marti, cu premiera la data de 19 noiembrie 1929, căci „Publicul din Berna desigur că nu se va lăsa ușor emoționat de suflul românesc al piesei și cine știe dacă măcar are dispoziția sufletească necesară pentru a vibra în fața misticității ei.” În opinia lui Noica, efectul benefic al „exportării” capodoperei dramaturgice a lui Blaga este indiscutabil.¹⁴ Simptomatic apare în accepția tânărului Noica includerea în repertoriul Teatrului Național din București a piesei expresioniste *Meșterul Manole*,

¹² C. Noica, „Notații (III)”, în *Vremea*, an II, nr.55, 14 martie, 1929, p. 2, reprodus în *vol. cit.*, p. 178.

¹³ C. Noica, cronică apărută la rubrica „Revistele”, în *Ultima oră*, an I, nr.93, 18 aprilie 1929, p.2, reprodus în *vol. cit.*, p.247.

¹⁴ C. Noica, „Notații (IX)”, în *Vremea*, an II, nr.61, 2 mai 1929, p. 4, reprodus în *vol. cit.*, p. 263.

ceea ce ar însemna „că am început să intrăm pe o cale nouă.”¹⁵ Intuiția lui este exactă privind valoarea și însemnătatea capodoperei blagiene, ceea ce explică și satisfacția cu care el, colaborator la *Vremea*, anunță în presa românească și succesul neașteptat al spectacolului de la Berna: „Se spune chiar că a obținut succes mare. Adăugăm frazele și mulțumirea pe care o simțim gândindu-ne la acest poet care-și va fi găsit înțelegerea cuvenită din partea unui public dotat și așa cum nu l-am putut vedea în țara sa. Și publicul, ca publicul, n-ar fi mare lucru. Dar oamenii de teatru de la noi, care nu s-au îndurat să-l joace pe Blaga decât la sfârșit de stagiu, trebuie să se rușineze foarte.”¹⁶

Trecând în revistă „Anul literar 1929”, Noica punctează apariția volumului *Lauda somnului*, al cărui autor deja consacrat „nu mai avea nimic de câștigat și volumul său i-a dat totuși, în ochii tuturor, mai multă siguranță. Dar *Lauda somnului* e o carte rară. „Mai mult, ea ecranează toate celelalte apariții în versuri ale Otiliei Cazimir sau ale lui Nicolae Davidescu, căci *Lauda somnului* este „cea mai frumoasă culme literară”¹⁷ a anului. Nu este de mirare faptul că pe Blaga îl socotește vrednic, aidoma lui Gala Galaction sau T. Arghezi, să primească Premiul național de poezie.”¹⁸

C. Noica obținuse bacalaureatul în 1928 și modul cum se etalează în plan publicistic ne apare semnificativ pentru buna orientare estetică și literară. Ne-am oprit la borna comentariilor sale din presa culturală în anul care a urmat absolvirii, acestea dovedind cu prisosință criteriul axiologic sigur pe care el îl stăpânea. În notația intitulată *Legislația noastră dramatică*, C. Noica revine asupra importanței spectacolului cu piesa *Meșterul Manole* pe scena Teatrului Național din București: „Toată lumea, critici și spectatori, s-au declarat mulțumiți de acest spectacol de purificată artă. Peste puțin timp după reprezentarea de aici *Meșterul Manole* a trecut granița. A fost jucat la Berna, pare-se cu același succes ca aci, și până în timpul din urmă au venit din presa germană și elvețiană zvonuri asupra piesei, care-l cinstesc pe autor și ne cinstesc și pe noi, ca români.”¹⁹ Asemenea comentarii din anotimpul începuturilor dovedesc consonanța spirituală și de optică estetică între creatorul de poezie și teatru Lucian Blaga și mai tânărul critic de artă Constantin Noica, filozof în plin proces de formare. Ascensiunea nu lipsită de obstacole, pe care viața avea să le-o rezerve, a confirmat dreapta prețuire pe care ei și-au purtat-o reciproc și au manifestat-o nedezmințit. Chiar dacă nu am descoperit până în prezent un gest similar celui făcut de Șt. Aug. Doinaș, care i-a închinat lui Constantin Noica poemul *Cvadratura Cercului*, în deceniile care au urmat, filozoful academician Blaga nu ezită să-și dovedească aprecierea

¹⁵ C. Noica, „Notații (XIX)”, în *Vremea*, an II, nr.71, 11 iulie 1929, p. 2, reprodus în *vol. cit.*, p. 388.

¹⁶ C. Noica, „Notații (XXI)”, în *Vremea*, an II, nr.91, 28 noiembrie 1929, p. 2, reprodus în *vol. cit.*, p.461.

¹⁷ C. Noica, „Anul literar 1929”, în *Vremea*, an II, nr.94, 25 decembrie, 1929, p. 6, reprodus în *vol. cit.*, p. 475.

¹⁸ C. Noica, *Notații (XII)*, în *Vremea*, an II, nr.64, 23 mai, 1929, p. 2, reprodus în *vol. cit.*, p.302-303.

¹⁹ C. Noica, *Notații (XXVII)*, în *vol. Între suflet și spirit, Humanitas, București, 1996*, p. 17.

față de mai tânărul filosof Noica, dar aceasta a fost tema unei alte cercetări²⁰, deja publicate.

Bibliografie:

Acterian, Arșavir, *Un coleg de liceu despre Constantin Noica*, în *Modelul cultural Noica*, vol. IV, pp. 95-105

Blaga, Lucian, *Izvoade. Eseuri, conferințe, articole*. Ed. îngrijită de Dorli Blaga și Petre Nicolau. *Prefață* de George Gană, București, 1972.

Blaga, Lucian, *Elanul insulei*, Editura Dacia, Cluj- Napoca., 1977.

„Lucian Blaga spre D-I președinte (D. Gusti, în comisia examenului pentru postul de conferențiar universitar vizat de Constantin Noica) în 5 februarie 1944, în *Manuscriptum*, nr. 4, 1988 (73), Anul XIX, p. 129.

Brezianu, Barbu, *Juvenilul Noica*, în *Modelul cultural Noica*, vol. IV, pp. 146-162

Gană, George, *Opera lui Lucian Blaga*, Editura Minerva, București, 1976

Oprîșan, I. *Lucian Blaga printre contemporani. Dialoguri adnotate*, Editura Saeculum și Editura Vestala, București, 1995

Sîrghie, Anca, „Lucian Blaga și falsificarea unui concurs universitar”, *Saeculum*, Sibiu, serie nouă, Anul I (III), nr. 3-4 (12), 1995, pp. 57-63

Stuparu, Ada, „Modelul Constantin Noica”, în vol. *Anca Sîrghie în lumina slovei*, Editura Techno Media, Sibiu, 2019, pp. 237-243

Valerian, I. (interviu), „De vorbă cu Lucian Blaga”, *Viața literară*, An I, nr. 21, 2 octombrie 1926, pp. 1-2

Vaida, Mircea, *Lucian Blaga-afinități și izvoare*, Editura Minerva, București, 1975

Webgrafie:

<http://www.cimec.ro/>

²⁰ Anca Sîrghie, „Lucian Blaga și falsificarea unui concurs universitar”, *Saeculum*, serie nouă, Anul I (III), nr. 3-4 (12), 1995, pp. 57-63.